

Şeyhî'nin Bir Beyti Üzerine Tâhir Olgun ile Ali Nihat Tarlan'ın Yazışmaları

Metin AKAR*

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi / Received: Kasım / November 2018

Kabul Tarihi / Accepted: Şubat / February 2019

(Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır.)

Öz: 1949 yılında Giresun'da, bugün bile ticaret faaliyetinde bulunan ve aynı adla bir gazeteyi yıllardır basan Yeşil Giresun Matbaası'nda, Tâhir Olgun'un, meşhur adıyla Tâhirü'l-Mevlevî'nin *Germiyanlı Şeyhî ve Har-nâme'si* adlı kitabı neşredilir. Bu eserde Şeyhî'nin hayatı, edebî şahsiyeti, Dîvân'ının İstanbul kütüphanelerinde bulunan elyazması nüshaları, TDK tarafından basılan Şeyhî Dîvânı hakkındaki bazı tespitleri, Har-nâme'nin metni ve açıklamaları ve bu makalede söz konusu edilen "Neticesiz kalmış bir muhavere" başlıklı bölümler vardır. Makalede, Şeyhî'nin Dîvân'ında ve Hüsrev ü Şîrîn mesnevîsinde yer alan bir na'tında geçen "heft"/yedi kelimesinin nasıl anlaşılması gerektiği konusunda, hemen hemen aynı kültür çevresinde yetişen, birbirine yakın zamanlarda yaşayan iki bilim ve sanat adamının, Ali Nihat Tarlan ile Tâhir Olgun'un yazışmaları, iddiaları, tezleri ve savunmaları ele alınmış, metin şerhi yöntemi açısından değerlendirilmiş ve "haleflere" bırakılan karar ve hüküm tarafsız gözle verilmeye çalışılmış, bilimde metodun önemi vurgulanmıştır. Ayrıca tartışma ve yazışma adabı bakımından son derecede dikkatli olan dil ve zarafete dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Ali Nihat Tarlan, Tâhir Olgun, Şeyhî, na't, mi'râc, metin şerhi.*

* Prof. Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul/Türkiye. metinakar@aydin.edu.tr,
<https://orcid.org/0000-0003-3847-0561>

Ali Nihat Tarlan's Correspondence with Tâhir Olgun on a Couplet of Şeyhî

Abstract: In Giresun, in 1949 the *Germiyan Sheikh and his Har-nâme* of Tahir Olgun who is popularly known as Tâhirü'l-Mevlevî was printed in Yeşil Giresun Printing House which has been printing a newspaper of the same name and is still commercially active today. In this work, the life of the Şeyhî, his literary personality, copies of the hand-written manuscripts of Dîvan that are found in the libraries in Istanbul, some determinations about the Şeyhî's Dîvan published by Türk Dil Kurumu (Turkish Language Association), the text and explanations of Har-nâme and some chapters in this article titled "An Inconclusive Discourse". In this article, the understanding of "seven" in the Şeyhî's Dîvân and in one of the works of Hüsrev-ü Şirin mathnawi, two scientists and art men who grew up around the same culture and lived close to each other, Ali Nihat Tarlan and Tâhir Olgun, their correspondence, allegations, theses and defenses were discussed and evaluated in terms of the text annotation method. The decision and judgments which were left to successors tried to be given with an objective view and the scientific importance of the method was emphasized. In addition, attention was given to the language and elegance which were extremely careful in terms of discussion and correspondence.

Keywords: *Ali Nihat Tarlan, Tâhir Olgun, Şeyhî, na't, ascension, text annotation.*

Giriş

1. Tâhir Olgun, Ali Nihat Tarlan

Tâhir Olgun, 13 Eylül 1877'de, bugün İstanbul'un Fatih ilçesi sınırları içinde bulunan Taşkasap mahallesinde doğdu. Babası, Hademe-i Hassa Başçavuşu Hacı Mustafa Bey'dir. Hekimbaşı Ömer Efendi (ilk)okulunda, Gülhane Askerî Rüştiyesi'nde, Menşe-i Küttâb-ı Askeriye'de okudu, mezun oldu. Maden Kalemi'nde, Bâb-ı Seraskerî'de Harbiye Nezareti'nde kâtip olarak görev yaptı. Sonuncu görevinden 13 Ocak 1896'da istifa etti. Aynı yıl "Tâhir Dede Kütüphanesi" adlı bir dükkân açarak sahaflık yaptı. 1899 yılında *Resimli Gazete*'sini kiralayıp ilk sayısını yayımladı. Bu gazetede yayımladığı Mevlevî sikkesi resmi siyasî simge olarak değerlendirildiğinden sorguya çekildi. Beratını takiben

hem kitap ticaretini, hem gazeteciliği bıraktı. Bu olaydan sonra, geçimini sağlamak için dört yıl kadar Nazime Sultan yalısında kâhyalık yaptı. 01 Şubat 1904'te Orman ve Maden Bakanlığı'nın açtığı memur sınavını kazanarak, Defter-i Kebir Kalemi'nde kâtiplik görevine döndü. Kâtiplikle birlikte öğretmenlik yapıp Bürhân-ı Terakkî ile Reh-nümâ-ı Füyûzât isimli özel okullarda Farsça ve İslâm Tarihi dersleri verdi. 1909 yılında atandığı Dârü's-Şafakati'l-İslâmiyye'de uzun süre edebiyat ve kompozisyon öğretmenliği yaptı. Öğretmenlik hayatı İstanbul İmam Hatip Mektebi'nde, Maltepe Askerî Lisesi'nde, Kuleli Askerî Lisesi'nde devam etti; memuriyet hayatı Millî Eğitim Bakanlığı Kütüphaneler Müdürlüğü Tasnif-i Kütüb Komisyonu Üyeliği ile sona erdi (1948). 21 Haziran 1951'de İstanbul'da vefat etti.

Osmanlı İmparatorluğunun son 45 yılı ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk 29 yılı arasında yaşayan Tâhir Olgun, her iki devrin bilim, sanat ve kültür adamı, şair ve yazarı, Mesnevî şârihi olarak şöhret bulmuş, İmparatorluk ve Cumhuriyet nesilleri arasında, millî zevki ve millî kültürü aktarıcılık görevi yapmıştır.

2. Eserleri

İşlediği konulara göre eserleri şöyledir:

a) Dîvân Edebiyatı: 1. *Velîüddîn Oğlu Ahmed Paşa Dîvânı'nın Nesre Çevrilişi*; 2. *Germiyanlı Şeyhî ve Har-nâmesi*, Gireson 1365/1949; 3. *Bursalı Gazâlî*; 4. *Bâkî'ye Dâir*, İstanbul 1938; 5. *Bâkî'nin Sünbül Kasîdesi ve Şerhi*, İstanbul 1938, 2005 (Demirel, 2005: 24, 31-51); 6. *Bâkî'nin Kânûnî Mersiyesi ve Şerhi*, İstanbul 1938, 2005 (Demirel, 2005: 52-81); 7. *Fuzûlî'ye Dâir*, İstanbul 1936; 8. *Fuzûlî'nin Bağdâd Kasîdesi ve Şerhi* (Demirel, 2005: 180-212); 9. *Fuzûlî'nin Şikâyet-nâmesi ve Şerhi* (Demirel, 2005: 213-245); 10. *Şair Nevî ve Sûriye Kasîdesi*, İstanbul 1937; 11. *XII-XVI. Asır Şairlerinin Divanları Katoloğu*; 12. *Tedrisât-ı Edebiyeden Nazım ve Eşkâl-i Nazım*, Dersaadet [İstanbul], 1329; [2.

Baskı: haz.: Muhittin Turan, Kesit Yayınları, İstanbul 2016]; **13.** *Taşlıcalı Yahyâ Bey'in Şehzâde Mustafâ Mersiyesi ve Şerhi* (Demirel, 2005: 82-105); **14.** *İbn-i Kemâl'in Selîm-i Evvel Mersiyesi ve Şerhi*; **15.** *Nefî'nin Hotin Kasîdesi ve Şerhi* (Demirel, 2005: 106-138); **16.** *Şerif Sabrî'nin Ebû Sa'îd Kasîdesi ve Şerhi* (Demirel, 2005: 139-179); **17.** *İki Mektub ve Sürûrî İle Gubârî*; **18.** *Nedîm'in Köşk Kasîdesi ve Şerhi*; **19.** *Sünbülzâde Vehbî'nin Bir Kasîdesi ve Şerhi*; **20.** *Mantıkî ve Bir Hezliyyesi*, haz.: Abdulmuttalip İpek, Grafiker Yayınları, Ankara 2018; **21.** *Vehbî'nin Tayyâre Kasidesi ve Şerhi* (Kahraman, 2010: 409); **22.** *Tannane Kasidesi* (Kahraman, 2010: 409); **23.** *Şeyh Gâlib, Hüsn ü Aşk* (metin neşri), İstanbul 1329; **24.** *Dîvânçe-i Tâhir*, Dersaadet [İstanbul], 1318/1902; **25.** *Dîvân-ı Tâhirü'l-Mevlevî* (ikinci dîvân, basılmadı); **26.** *Dîvân-ı Tâhirü'l-Mevlevî* [-1] (1945, basım yılına kadar yazdığı şiirleri).

b) Mevlânâ ve Mevlevîlikle ilgili eserler: **1.** *Mesnevî Dersleri*, İstanbul 1949-1951.; **2.** *Mesnevî'nin En Son Mu'terizine*; **3.** *Mesnevî'nin Eski ve Yeni Mu'terizileri*. 1946; **4.** *Mesnevî'nin Yeni Mu'terizine 2. Cevap*, İstanbul 1947; **5.** *Mir'ât-ı Hz. Mevlânâ*, İstanbul 1315/1899. (Manzum); **6.** *Şeyh Celâleddin Efendi Merhum, İstanbul 1326*; [Yenikapı Mevlevihanesi Postnişini Şeyh Celâleddin Efendi adıyla, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, haz.: Safi Arpaguş, İstanbul 2014.]; **7.** *Şerh-i Mesnevî*, 14 Cilt, Selâm Yayınları, Konya 1971; **8.** *Mevlânâ, Mesnevi*, Kırkanbar Yayınları, İstanbul 2013; **9.** *Mevlânâ, Mesnevi, Tercüme ve Şerh*, haz.: Recep Kibar-Abdülkadir Sarıkamış, 6. baskı, 2018; **10.** *Kudemâ-yı Mevleviyye*; **11.** *Mevlevî Çilesi*, haz.: Cemal Kurnaz-Gülgün Yazıcı, Vefa Yayınları, İstanbul 2008; **12.** *Menâkıbü'l-Ârifîn'de Münderic Makâlât-ı Şems-i Tebrizî'den On Fasılın Tercümesi*; **13.** *Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ Tercümesi*; **15.** *Nisâb-ı Mevlevî*.

c) Farsça ve Farsçadan tercüme eserler: 1. *Âmuzgâr-ı Fârisî*, [İlk kısmı Musavver Terakkî'de yayımlandı, 1906]; 2. *Destâvîz-i Fârisî-hânân*. İstanbul 1325; 3. *Şeyh Sa'dî'nin Bir Sergüzeşti*, İstanbul 1327; 4. *Şükûfe-i Bahâristân*; 5. *Dîvânçe-i Fârisî-i Tâhir*. [Yusuf Öz-Yakup Şafak tarafından yayımlandı; Konya 2003 ve Mehmet Atalay, *Tâhirül-Mevlevî'nin Farsça Divançesi ve Tercümesi*, İstanbul 2007 (Kahraman, 2010: 408)]; 6. *Sa'dî-i Şîrâzî'ye Dair*.

ç) Din ile ilgili eserler: 1. *Hz. Peygamber ve Zamanı*, İstanbul 1339/1896. [*Hz. Peygamber'in Hayatı* adı ile İstanbul 1971. 2. baskı: tıpkıbasım, haz.: Münif Alioğlu, İstanbul 2009; 3. baskı: haz.: Abid Yaşaroğlu, İstanbul 2013; 3. baskı: haz.: Semih Doğan, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul 2017]; 2. *İnsanlığın Büyük Önderi Resûl-i A'zam Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Hâl Tercümesi*, İstanbul 1964; 3. *Müslümanlıkta İbâdet Tarihi*, İstanbul 1947. [2. baskı: 1963]; 4. *İslâm Askerine*; 5. *Tefsîr-i Hüseyinî Tercümesi* (nâtamam); 6. *Siyer-i Peygamberî* (Bedir Gazası'na kadar); 7. *Târîh-i Enbiyâ/Siyer-i Enbiyâ*; 8. *Asr-ı Sa'âdetde Müslümanlığın Medniyyete Hizmetleri*. [2 Cilt, haz.: Abdullah Sert, Bahar Yayınları, İstanbul 1974]; 9. *Mir'atü'l-Akâ'id*. Molla Câmî'den tercüme, İstanbul 1964; 10. *Kur'ân ve Mağz-ı Kur'ân*; 11. *Tercüme-i Tefsîr-i Hüseyinî*.

d) Tarihle ilgili eserler: 1. *Cengiz ve Hülâgû Mezâlimi*, İstanbul 1322. [2. baskı: Kardelen Yayınları, İstanbul 2011]; 2. *Efgan Emîri Abdurrahman Han*. [Farsçadan tercüme]; 3. *Hind İhtilâli*; 4. *Hind'in Moğol Hükümdarları ve Nâdir Şâh*, Trabzon 1329; 5. *Medâris-i İslâmiyye Talebesine Târih Hülâsaları*, İstanbul 1331; 6. *Kafkas Mücahidi Şeyh Şâmil'in Gazavâtı*. [Muhammed Tâhir El-Karahî'den tercüme], İstanbul 1333; 7. *Tarih-i İslâm Sahâifinden*, Dersaadet [İstanbul], 1326; 8. *Matbûât Âlemindeki Hayâtım ve İstiklâl Mahkemeleri*, Nehir Yayınları, İstanbul 1991. [2. baskı: İstiklâl Mahkemesi Hatıraları, Matbuat Alemindeki Hayatım adıyla, haz.: Nurcan Boşdurmaz, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul

2012. Kısaltılarak: Sadık Albayrak, İstanbul 1992]; **9.** *Kamerî Aylara Dâir Mâlûmât*; **10.** *Şair Anıtları* [Biyografiler. Yayına haz. Mehmet Atalay, Erzurum 2005]; **11.** *Âşık Çelebi Tezkiresi ve Zâtî*; **12.** *Şair Refî-i Kâlâyî*; **13.** *Şair Ali İffet Merhum*; **14.** *Kâilî Bilinen Fıkralar*; **15.** *Büyüklerimizden Bâzı Zevât*; **16.** *Hallac-ı Mansûr'a Dair*.

d) Sözlük: **1.** *Edebiyat Lügatı*, Âsâr-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1936; [2. baskı: haz.: Kemal Edip Kürkcüoğlu, Enderun Kitabevi, İstanbul 1973]; **2.** *Edebiyat Kaideleri ve Edebiyat Sözlüğündeki Uydurma Tabirler*, [TDK tarafından yayımlanan (Ankara 1948) *Edebiyat ve Söz Sanatları Terimleri Sözlüğü*'nün eleştirisidir. (Kahraman, 2010:408)]

e) Folklor: **1.** *Hind Masalları I-II*, [İstanbul], 1920, 1926. Şeyh İnyetullah Kenbû'nun Bahâr-ı Dâniş'inin tercümesi. Peyâm-ı Sabah'ta tefrika edildi, İstanbul 1920 (Kahraman, 2010:409). [*Masal Masal İçinde, Hint Masalları* adıyla, haz. Tâhir Hafızalioğlu, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2007].

f) Roman: **1.** *Teşebbüs-i Şahsî*, İstanbul 1330. [Roman. 2. baskı: haz.: Levent Ali Çanaklı-Sacit Ayhan, Emin Yayınları, 2018. Diğer yayını: haz.: Nurcan Şen, Kurgan Edebiyat Yayınları, İstanbul (tarihsiz)].

g) Diğerleri: **1.** *Tercümelerim* (Farsça ve Arapçadan); **2.** *Başlangıcından Tanzimat Devrine Kadar Edebiyat Tarihimize Dair Manzum Bir Muhtıra*, İstanbul 1931; **3.** *Manzûm Bir Muhtıranın Zeyli*; **4.** *Mektuplar* [Cemal Kurnaz'ın Gülgün Erişen'le birlikte yayımladıkları *Tâhir Olgun, Çilehane Mektupları* (Ankara 1995)].

Tâhir Olgun'un hayatı ve eserleri hakkında önemli yayınlar da mevcuttur. A. Atillâ Şentürk'ün *Tâhirü'l-Mevlevî Hayatı ve Eserleri* (Nehir Yayınları, İstanbul 1991) ile Cemal Kurnaz'ın *Divan Edebiyatının Bazı Beyitlerinin İzahına Dair Edebî Mektuplar*'ı (Akçağ Yayınları Ankara 1995, Kurgan Edebiyat; Ankara 2012) önemli yayınlardandır. **Makaleleri;**

Mahfil, Beynû'l-Hak, Sırât-ı Müstakîm, Sebîlü'r-Reşâd, İslâm'ın Nûru adlı dergilerde yayımlanmıştır (Kürkçüoğlu, 1973:11).

Tâhir Olgun ve eserleri konusunda araştırma ve yayınlar henüz bitmiş değildir. Süreli yayınların ve devlet arşivlerinin ciddî taranması hâlinde sanatçının edebî şahsiyeti ve hayatını aydınlatacak daha başka eserlerinin ortaya çıkması her zaman için mümkündür.

Günümüzde Eski Türk Edebiyatı bilimi ve sanatı ile profesyonelce ilgilenen insanlar arasında Ali Nihat Tarlan (1898-1978) çok bilindiği için hakkında ayrıca bilgi verme gereği hissedilmemiştir. Yazışmaların yapıldığı 1935 yılında Tâhir Olgun 58, Ali Nihat Tarlan 37 yaşındadır. Aralarında 21 yaş farkı vardır. Yazıştıkları yılda Tâhir Olgun Kuleli Askerî Lisesi'nde öğretmen, Ali Nihat Tarlan ise kuruluşu iki yıl olmuş İstanbul Üniversitesi'nde doçent doktordur. Tarlan, Fransız ve Fars dillerini okullarda öğrenmiş, Olgun, Farsça'da derinleşmiştir. Her ikisinin ortak yönleri tasavvuf ve Eski Türk Edebiyatı'dır. Bu iki zâtın ortak ve dikkat çekici özelliklerinden biri de yazışmalarında şahit olduğumuz nezaketleridir. Yine her ikisi de Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılış ve dağılına, sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş ve gelişmelerine şahit olmuşlardır.

I. Makalenin Konusu Olan Kitap Hakkında

Makalenin konusu olan kitap *Germiyanlı Şeyhî ve Harnâme'si* adını taşır. Tâhir Olgun'un, "Edebiyat Târihimizde Araştırmalar" serisinin son kitabıdır (Şentürk, 1991: 78). Eserde Şeyhî'nin hayâtı, eserleri, edebî şahsiyeti anlatılmış, *Har-nâme*'nin metni verilmiş ve beyitler arasında bazı açıklamalar yapılmıştır. Kitabın müellif hattı ile yazılı nüshası Süleymaniye Kütüphanesi, F.S. Türkmen Bölümü'nde 79 numarada kayıtlıdır; sonunda 26 Ağustos 1947 tarihi vardır

(Şentürk, 1991: 79). Eser tebyiz tarihinden iki yıl sonra Yeşil Giresun Matbaası'nda, Giresun'da, 1949 yılında basılmıştır.¹

Har-nâme iç kapağında, içindekiler başlığı altında şunlar yazılıdır: “*Şeyhî'nin hayâtı ve edebî kudreti, eserleri, yazma dîvanlarının İstanbul'da bulunduğu kütübhâneler, Harnâme ve izâhı, matbu Şeyhî Dîvânı'na dâir mütâlaanâme, neticesiz kalmış bir muhabere.*” Bu “neticesiz kalmış muhabere” bölümünde, Şeyhî'nin na'tinin bir beytinde geçen “yedi” kelimesinin nasıl anlaşılması gerektiği hakkında Ali Nihat Tarlan'la aralarında cereyan eden dört mektup ile yazarların farklı görüşlerinin anlatımı bulunmaktadır. Makalemizin konusunu da bu mektuplarda yazılanlar teşkil etmektedir.

II. Olay

Yazar, şair, edebiyat tarihçisi, metin şerhçisi Tâhir Olgun ile Ali Nihat Tarlan arasında yazışmaya sebep olan, Şeyhî Dîvânı'nda bulunan beyit şudur:

**“Döndün çü heft ü penc ile şeş gûşe menzile
Didin yakîn çar emînine mâcera”**

Tâhir Olgun'un Ali Nihat Tarlan'a ilk mektubu

Tâhir Olgun, “Saygıdeğer Zarîf Hocam” diye başlayan ilk mektupta, bu beyitte geçen “heft” [yedi] kelimesi ile şair Şeyhî'nin neyi kastetmiş olabileceğini Millet Kütüphanesi'nde sorduğunda, Ali Nihat Tarlan'ın, “*Mi'râcın bedenle olduğunu anlatmak için, 'yedi beden'e² işaret olmak için*” diye cevap verdiğini hatırlatır. Bu izah tarzı Tâhir Olgun'u tatmin etmemiştir. Kendi düşüncesini mektubunda şöyle yazar: “*Evet bu bir te'vil olabilir.*³ *Fakat öyle sanıyorum ki şairin maksadı*

¹ 2019 yılı Aralık ayında gerçekleştirilecek olan, “Karadeniz Havzasında Mahallî Basın” temalı bir uluslararası sempozyumda bu eserin niçin İstanbul'da değil de Giresun'da basıldığı anlatılacaktır.

² Yedi beden, Farsçada “heft endâm” şeklinde söylenir. Kast edilen, yedi organ, yani baş, göğüs, karnı, kollar ve bacaklar, tam vücut, bedendir. Ancak dikkat çekmek isteriz ki Şeyhî'nin şiirindeki “yedi” sıfatının önünde “beden” yoktur.

³ Bilindiği gibi te'vil “sözün ilk bakışta beliren anlamını” değil de, ihtimal dâhilinde bulunan diğer anlamlarından birini tercih etmek (Akay, 1991: 478) veya “sözü çevirme, söze ayrı mânâ vermeye kalkışma”dır. Tâhir Olgun bu cümlesinde, Ali Nihat Tarlan'ın cevabını reddetmemekle birlikte, ayrı bir anlam vermiş saymaktadır. İkna olmamıştır.

bu [yani, A. N. Tarlan'ın ifadesindeki gibi] *olsaydı o tâbiri* [sözü, yani 'heft endâm' sözünü, mi'râcdan] *dönüş için değil,* [yolculuğa] *başlayış için söylemesi ve 'döndün' yerine 'gittin' sözüyle ifade etmesi gerekirdi."*

Olgun devamla, mi'râcla ilgili olarak hafızasında "yedi nesne" diye bir şey olduğunu, "zihnini kurcalayan" bu meseleyi aydınlatılabilmek için *Ravzatü'l-Ahbâb Tercümesi*'ne⁴ baktığını, burada hadis olarak "*Yüce Allah'ın, Resûlü'ne mi'râc gecesinde vahyettiği nesnelere hakkında bir sahih hadîste bildirilen üç şey vardır: İlki, beş vakit namazdır. İkincisi, Bakara sûresinin sonlarıdır. Üçüncüsü, Müslümanların şirkten başka günahlarının [Allah tarafından] yok sayılması ve affedilmesidir.*" yazıldığını görür. Buradan hareketle, beyitte geçen "penc"den kastedilen *beş vakit namaz* olduğuna inanır. Bakara sûresinin sonlarında yedi duâ bulunduğu ve bunların şiirde "heft" ile karşılanmış olma ihtimalini düşünür. "Âmene'r-Resûlü" diye başlayan âyetlerden sonra, (âyet 286'da) şu duâ cümlelerini delil olarak Ali Nihat Tarlan'a sunar:

1) *Rabbenâ lâ tuâhiznâ;*

2) *Rabbenâ ve lâ tahmil 'aleynâ;*

3) *Rabbenâ ve lâ tuhammilnâ mâlâ tâkate lenâ;*

4) *Va'fü 'annâ;*

5) *Vağfir lenâ;*

6) *Verhamnâ;*

7) *Fenşurnâ*⁵ *diye başlayan yedi dua var ki bunların verilmesi, edilecek olan o duaların kabul olunması demek oluyor."*

⁴ Tam adı *Ravzatü'l-Ahbâb fi Sîreti'n-Nebî ve'l-Ashâb* olan bu eser, Şirazlı Atullah B. Fazlullah Hüseyinî tarafından, Ali Şir Nevai'nin ısrarlı talebi üzerine yazılmış Farsça bir siyer kitabıdır. Kitap, Osmanlı aydınları tarafından da beğenilmiş, Magnisavî Benlizâde Mahmud (öl.1140/1727 veya 1138/1725) tarafından Osmanlı Türkçesine tercüme edilmiştir. Baskıları: İstanbul I-III, 1268/1851; İstanbul 1281/1864 I-II; İstanbul 1288/1871, Matbaa-i Âmire, I-II. Tercümenin yeni baskısı da yapılmıştır (*Sevgilinin Bahçesi, Ravzatü'l-Ahbâb Tercümesi*, haz.: Ramazan Balcı, Gelenek Yayıncılık, İstanbul 2003) (Erşahin, 2005:347).

⁵ Bakara Sûresi'nin 266'ncı âyetinde yer alan bu duaların Türkçesi: "1) *Rabbimiz! [Unutur, ya da yanılırsak] bizi sorumlu tutma! 2) Rabbimiz! Bize [bizden öncekilere yüklediğin gibi] ağır yük yükleme. 3) Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme! 4) Bizi affet! 5) Bizi bağışla! 6) Bize acı! 7) [Sen bizim Mevlâmuzsın.] Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et."* (Altuntaş-Şahin, 2006: 48).

Devamla, “Bu rivâyeti gördükten sonra, ‘Döndün çü heft ü penc ile şeş gûşe menzile’ mısraını, ‘yedi [büyük parçadan oluşan] beden ve beş duygun ile döndün’ diye açıklamaktansa, ‘beş vakit namaz ve Bakara Sûresi’nin sonlarındaki yedi duâ ile döndün’ diye anlamının daha uygun olacağını” ilâve edip bu yorum konusunda Tarlan’ın fikrine müracaat eder.

Ali Nihat Tarlan’ın Tâhir Olgun’un ilk mektubuna cevabı

Tâhir Olgun’un “heft” hakkındaki kanaatini sorması üzerine Ali Nihat Tarlan’ın verdiği cevapta teşekkürlerini bildirdikten sonra muhatabına özetle şunları söyler:

1. Beyitte geçen “beş” ile beş vakit namaz kastedildiği fikrinize katılıyorum. Çünkü bunun mi’râcda farz kılındığını bilmeyen yoktur.

2. “Heft”, yani yedi kelimesiyle kastedilen nedir, meselesine gelince:

a. Sizin mektubunuzda zikrettiğiniz yedi dua değil, bu yedi dua karşılığında Hz. Muhammed’e beş şey bağışlanmıştır: Günahların affedilmesi, hatâların örtülmesi, bağışlama, İslâm’da velîlik, düşmana karşı tam zafer. [Bu yedi dua ile de -konu dışına çıkıp- farklı bir mantık yürüterek “Hz. Muhammed duayı getirmiyor, elbette karşılığını getiriyor.” diyor.]

b. Eski şairlerin hiçbir zaman göz önünden ayırmadığı “cihet-i câmi’a” prensibine göre “yedi duâ” ile “namaz” arasında, şekil, asıl/esas, şöhret derecesi, gereklilik ve gereksizlik bakımından bir yakınlık yoktur. Eğer yedi ile kastedilen namaz olsaydı, her rekatta okunan Fâtiha olduğu ileri sürülseydi, kabul edilebilir bir görüş olabilirdi.

c. “Yedi duâ”, Fâtiha suresi gibi, bir özel ad taşımıyor. Bu sebeple de meşhur, tanınmış değil.

d. “Yedi âyeti”in mi’râcda Hz. Peygamber’e verildiği doğru bilgi değildir; bu iddialar sonradan uydurulmuştur.

e. “Yedi” ile “beş” birbirine “atıf vavı” ile bağlandığına göre bunların ifade ettiği anlamlar arasında, meşhur ve umuma

mal olmaları bakımından denklik olmalıydı. “Yedi” denilince hemen akla yedi duâ gelmeliydi. Siz de bunun neyi ifade ettiğini bilmediğiniz için bir siyer kitabına bakmışsınız .

3. Yukardaki örtülü nüktelerle beraber mi'râcın ruhânî veya cismânî olduğu hakkındaki görüş farklılıkları vardır. Şiirdeki, “heft ü penc'ten 'heft'i, 'heft endâm'ın; 'penc'ten de 'penc hiss'in kastedildiğini düşünmüştüm. “Mi'râc âyetinde⁶ geçen “abd”/kul kelimesi insanın ruh ve bedenle birlikteki hâlini anlatır. “Abd” eylemlerini el ve ayakla yapar. Bu sebeple “heft endâm”, “cevârih”, yani beden anlamına gelir. Beden ve ruh birbirini tamamlar; aralarında birliktelik vardır. Eğer Şeyhî “heft” ile Hz. Peygamber'in aldığı ilâhî nimetleri kastetmiş olsaydı, onu izleyen mısradaki bu yedi duâdan bahsedirdi. Halbuki şair ikinci mısradaki dört seçkin arkadaşına başından geçenleri anlatıyor ve mi'râcın bir rüya değil, şuurlu bir halde cereyan ettiğini “yakîn” kelimesiyle güçlendiriyor. “*Didim yakînî çâr emînüñe mâcerâ*” mısraındaki “yakînî” kelimesinin sonundaki “yâ” nisbet edatıdır; “yakîn”, “çâr emîn”in sıfatı değildir.

12.11.1935 tarihli mektup Tâhir Olgun'un üstâdca yol göstermesi, ileri sürdüğü deliller hakkında ne düşündüğünü öğrenme talebi ile sona erer.

Tâhir Olgun'un Ali Nihat Tarlan'a ikinci mektubu (18 Teşrinisani 1935 tarihli)

İltifat dolu girişten sonra Olgun, Tarlan'a şunları yazar:

Olgun, “heft ü penc” kelimelerinden Bakara Sûresi'nin sonlarındaki yedi duâ ile beş vakit namaz anlaşılır dememizi, beş vakit namaz ile Bakara Sûresi'nin sonlarındaki yedi duâ arasında mahiyet, şekil, meşhurluk derecesi, gereklilik bakımından yakınlık olmadığı iddiası ile, iki unsur arasında

⁶Kastedilen İsrâ Sûresi'nin ilk âyetidir. Bu âyetin başında mi'râcın ilk etabı, Mekke ile Kudüs arasındaki yolculuk ile bu seferin gâyesi anlatılır. Türkçesi: “*Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu [Muhammed'i] bir gece Mescid-i Harâm'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah'ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.*” (Altuntaş-Şahin, 2006: 281).

yakınlık bulunmadığını; yedi duânın Fâtiha gibi namazda okunan bir duâ olmadığını ve özel bir adı olmadığını ileri sürerek izahının Tarlanca kabul görmediğini yazdıktan sonra düşüncelerini şöyle savunur:

1. O yedi duânın özel bir adı yok değil, vardır. Bu ad “Havâtım-i Sûreti'l-Bakara”dır.

2. Yedi duâ Kur'ân-ı Kerîm'in bir parçası olduğundan namazda okunan âyetlerdendir. Seyyid Şerîf'in⁷ *Keşşâf*⁸ üzerine yazdığı açıklama notlarında şu hadisler mevcuttur: “Bir kimse Bakara Sûresinin sonundaki iki âyeti geceleyin okursa ona kâfîdir.”; “Bana Bakara Sûresinin sonları Arş'in altındaki bir hazineden verildi ki benden önce hiçbir peygambere verilmemişti.”; “Allah, cennet hazinelerinden iki âyet indirdi ki Rahmân olan Tanrı, halkı yaratmadan iki bin sene önce onları kendi kudret eliyle yazmıştı. Her kim onları yatsıdan sonra okursa geceyi ibadetle değerlendirmiş gibi olur.” Yani bu yedi duâ çok meşhurdur, özel adı vardır. Namaz dışında okunması önemli olan o âyetlerin “kısa sûre” hükmünde olup okunması da ona önem kazandırır. Bu sebeplerle namaz ile yedi duâyı kapsayan Bakara Sûresi'nin sonları arasında yakınlık var. Yukarıda zikredilen hadislerin de sonradan yakıştırılmış olmaması gerekir.

3. Tarlan'ın, “heft ü penc birbirine atıf vavı ile bağlandığına göre biri diğerine denk bir şöhrete ve hiç değilse saygın insanlar arasında sayı bakımından bilinmeli ve yaygınlığa sahip olmalıydı. Eğer yaygın bir bilgi olsaydı sizin gibi saygın bir insan bunu araştırmaz, bilirdi.” iddiasına, “Haklısınız. Ben havâstan değilim.” diye cevap verir. Mi'râcın beden ve ruh ile yapılmış olduğuna inancını da Türkçe ve Farsça beyitlerle ifade eder.

⁷ Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed bin Ali Es-Seyyid Eş-Şerîf El-Cürcânî (1340-1413). Tefsîr, hadis ve Hanefî mezhebi fıkıh bilginidir. *Hâşiye-i Keşşâf* adlı eserinde “Keşşâf tefsîrinden, Fâtiha sûresine ve Bakara Sûresi'nin baştan yirmibeş âyetinin tefsîrine notlar eklemiştir (Gümüş, 1993: 134)

⁸ Eserin tam adı *El-Keşşâf 'An Hakâ'iki Gavâmizi't-Tenzil ve 'Uyûni'l-Ekâvîl fi Vücûhi't-Te'vil*'dir. Bazı kaynaklarda *El-Keşşâf 'An Hakâ'iki't-Tenzili'n-Nâtık 'An Dekâ'iki't-Te'vil* veya sadece *El-Keşşâf 'An Hakâ'iki't-Tenzil* adıyla zikredilir (Özek, 2002:329).

4. “*Mi'râc âyetinde 'abd' kelimesi anlamca ruh ve cismi içerir. Abde fiil gerektiği zaman ise onu icra eden el ayak organlarıdır. 'Heft endâm' ise uzuvlar anlamını ifade eder.*” açıklamasına Olgun'un verdiği cevap: “*Evet, öyledir. Fakat 'esrâ bi-'abdihi' kutsal ifadesi, o kulun gece götürüldüğünü beyan ediyor. Şeyhî bunu murad etmiş olsaydı (döndün) yerine (gittin) yahut (götürüldün) diyerek dönüşü değil gidişi söylemesi yakışırdı.*”

5. Tarlan'ın, “*Şair, Hz. Peygamber'in elde ettiği ilâhî nimetleri kastetmiş olsaydı onu [yani heft kelimesinin geçtiği mısraı] izleyen mısrada da onlardan bahsedecekti. Halbuki ikinci mısrada 'çihar yar-i güzün'e 'mâcerâ'yı anlattığını söylüyor.*” eleştirisini, O, İlâhî nimetlerin en sıradışı olan beş namaz ile kendisinden önce hiç kimseye verilmemiş olan Bakara Sûresi'nin sonlarındaki yedi duâyâ kavuşmasını dört seçkin arkadaşına anlatıyor, diye cevaplıyor. Fikrini, Süleyman Çelebi Mevlidi'nden iktibas ettiği beyitle destekliyor: *Her ne vâki' oldı ise ser-be-ser / Cümlesin ashâbına verdi haber.* Bu arada Hz. Ebubekr'in “Sıddîk” lakabını kazanmış olmasını da mi'râc mu'cizesi ile ilgili olduğunu zikrediyor. Devamla, Şeyhî'nin tartışma konusu olan şiirinin ikinci mısraının Fâik Reşad'ın⁹ Dârü'l-Fünûn'daki ders notlarından oluşan *Tarih-i Edebiyat-ı Osmanîyye*'sinde, “*Didin yakın çâr emînine mâcerâ*” şeklinde gördüğünü, o tarihlerde, Arapça “yakîn” kelimesini Türkçe “yakın” gibi anladığını, mısraı da “Mâcerâyı yakınında bulunan dört emîne anlattın” meâlinde değerlendirdiğini ekliyor.

⁹ Fâik Reşad (1851-1914). Edebiyat tarihçisi, yazar, şair. Van, Diyarbakır ve Yanya'da maarif müdürlüğü, *Takvim-i Vekâyî* gazetesinde başmuharrirlik ve müdürlük, Dârü'l-Fünûn'da Edebiyat Tarihi dersi müderrisliği yaptı. Dîvân Edebiyatı araştırmaları ile tanınır (Akün, 1995: 103-104).

Ali Nihat Tarlan'ın Tâhir Olgun'un ikinci mektubuna cevabı

Mektup her zaman olduğu gibi zarif ifadelerle başlıyor. Evvelki mektubunda fikrini lâyıkıyla anlatamadığını, “yakınlık ve cihet-i câmi'a” hakkındaki düşüncelerini aktaracağını söylüyor.

Tarlan, eskilerin, kelimelerin en uzak alakalarını bildiklerini, bunu bilinen bazı edebî sanatlarla ifade etmeyi gerekli gördüklerini, böyle olmakla birlikte uzak alakaların daima ikinci plânda kaldığını ve ön plânda vuzuh ve mantık sarahati bulunduğunu sanıyorum dedikten sonra, “heft ü penc” atıf terkindeki “heft” sayısı ile Bakara Sûresi'nin sonlarındaki yedi duanın kastedilmiş olduğunu gösteren delillere, “yaratılıştan gelen idrak kabiliyeti” sebebiyle inandırıcı bulmadığını beyan ediyor. Tarlan, mahiyet itibariyle/doğası bakımından beş vakit namaz ile yedi duâ arasında yakınlık görmez. Gerekçe olarak da şunları sayar:

1. *“Beş vakit namaz farzdır, İslâm'ın şartlarındandır. Esasları ve yöntemi vardır. Bu bakımdan yedi duâ namaza yakın değildir. Şekil açısından da benzemez.”* Arapça “salât” kelimesi Türkçe “dua” anlamına gelmesi sebebiyle de bu iki şey arasında yakınlık kuramayız. “Salât” sözlük anlamı sadece Bâtınîler¹⁰ arasında yaygındır ve kabul görmüştür.

2. Evvelki mektupta, çok bilinir bir sûre olması bakımından Fâtiha'yı örnek gösterdiğini, gereklilik ve lüzumlu kılınma ilgisini de Fâtiha gibi her rekatta okunan âyetlere tahsis ettiğini, Fâtiha'dan sonra okunacak olan âyetler olmak ilgisini de bir yakınlık düşünülürse Kur'ân'ın bütün sûrelerinin bu gruba katılması mümkündür.

¹⁰ Bâtınîlik, içerikçilik (Fr. Esotérisme, İng. Esoterism) VIII. yüzyılda ortaya çıkan İsmailiye hareketi ile örgütlü grup olarak çıkar, sonraki zamanlarda Şii karakterli birçok mezheplerin doğmasına sebep olur. “Bâtınîler sonraları çok çeşitli ihtilâlcî grupları olarak İslâm dünyasında adam öldürme, karışıklık, isyan ve ihtilallere sebep olurlar.” Hurufiler de bu gruptandır. Bunlar dinî metinlerin zâhir anlamının dışında, bir de bâtın/îç, görünmeyen anlamı olduğuna inanırlar ve gizli anlamlara ulaşmada din ve inanç sınırlarını zorlarlar. (Bolay, 1996: 32-36). Ali Nihat Tarlan'ın burada Tâhir Olgun'u Bâtınîlikle suçlaması veya “salât” konusundaki görüşleri vesilesiyle Bâtınîlere benzetmesinde kanımızca haksızlık vardır.

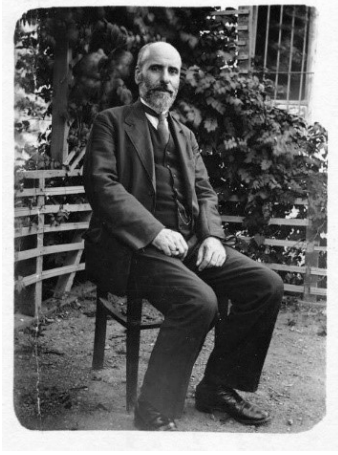
3. Bakara Sûresi'nin sonlarındaki iki âyet ile yedi duânın fazileti hakkında sayılan hadisler sadece o iki âyete mahsus değildir; Yûsuf, Muavvezeteyn [Felak ve Nas sûreleri], ve başka âyetlerin faziletleri hakkında da hadisler mevcuttur.

4. Mektubun bu kısmında, Tâhir Olgun'un kendisini tevazuen saygın insanlardan saymamasına itiraz edip, “*Biz size ‘ehass-ı has’ [üstün nitelikleri olan insan, ârif] gözü ile bakıyoruz.*” diyerek gönlünü alır. Âriflerden sayıldığı için Bakara Sûresi'nin sonlarının sayı bakış açısından, duyulmazlık/bilinmezlik ve şöhratsızlığına yeterli delil sayıyoruz.” der.

5. Yeri geldikçe tefsir ve siyer kitaplarında anlatıldığı gibi, mi'râcın beden veya ruhla gerçekleştiği konusunda tarihte pek çok tartışma olmuştur. Bu konuda pek çok deliller ileri sürülerek bu mu'cizenin bedenle olduğu anlatılmasına rağmen bazı Müslümanlar, meselâ Simavlı Bedreddin ruhanî mi'râcı savunur. Böyle olunca, “*Hz. Peygamber'in mi'râcdan döndüğünü söylemek, o şekilde, yani bedeniyle gitti demektir. Ruhun gidip cismen dönemez. Bu bir zarafettir, şiire de uygundur.*” sözleriyle evvelki mektuptaki fikrini savunur, Tâhir Olgun'un bu konudaki eleştirisine katılmaz.

6. Son paragrafta Tarlan, ileride göstereceğimiz gibi, bazı eserlerindeki kabulleriyle çelişen izahlarda bulunur. Delil veya kaynak göstermeksizin birkaç yazma nüshada “yakîn” kelimesinin “yakînî” şeklinde yazılmış olduğunu söyler. Elyazması eserlerdeki bazı imlâ özelliklerinden bahsettikten sonra, nüshalardaki farklı yazım özelliklerinden değil, Şeyhî'nin üslûbuna olan yakınlığına dayanarak “yakîn” kelimesini “yakînî” olarak kabul ettiğini söyleyip mısraı “*Çâr emînine mâcerâyı yakînî olarak söyledin*”, yani “Rü'yâda veya hayâlde olmuş değil, yakînen görmüş olduğun şeklinde anlattın.” diye anladığını söyleyip Tâhir Olgun'un ikinci mektuptaki sorusuna cevap vermiş olur.

7. Tarlan, yerini bildirmediği bir nüshada “heft” yerine “heşt” kelimelerini gördüğünü, şüpheli ifade ile söyler; 20 Teşrin-i Sâni 1935 tarihli mektubu sonlandırır.

Tâhir Olgun¹¹

Ali Nihat Tarlan¹²

III. Bazı Karşılıklı İddiaların ve Cevapların İrdelenmesi ve Sonuç

Şeyhî'nin hem Dîvân hem Hüsrev ü Şîrîn'inde yer alan ve bu makalenin yazılmasına sebep olan beytin, şairin kaleminden çıkması muhtemel şekline henüz ulaşılmamıştır. Çünkü Şeyhî Dîvânı veya Hüsrev ü Şîrîn'ini doktora konusu yapan hiç kimse mevcut nüshaların tamamını görmüş, okumuş, şecere çıkarmış, başat nüshalara gitmiş değildir. Metin tenkidinde ilmin yolu bu olmakla, derslerde öğrencilere bu yolun bilim yolu olduğu telkin edilmekle birlikte, pratikte ilim dışı yollara sapıldığı sıklıkla görülmektedir. Bilim adamlarınca yayımlanan metinlerde bu beyit aşağıdaki şekillerde tespit edilmiştir:

¹¹ <https://www.google.com/search?biw=1607&bih=766&tbn=isch&sa=1&ei=49NeXJvHDOnyqwHj7ZuAAw&q=Tâhir+Olgun&oq=Tâhir+Olgun> adresinden alınmıştır. Erişim tarihi: 05.02.2019.

¹² <https://www.google.com/search?q=Ali+Nihat+Tarlan> adresinden alınmıştır. Erişim tarihi: 05.02.2019.

“Döndün çü heft ü penc ile şeş **kûşe** menzile

Didün **yakînî** çâr emînüña mâcerâ

(Timurtaş, 1980: 20)

İrdün çü heft- ü-penc ile şeş **gûşe** menzile

Didün **yakîn-ü**-çâr emînüñe mâcerâ

(Tarlan, 1964: 217)

...

Didim yakînî çâr emînüne mâcerâ

(Tarlan, 1935)¹³

Döndün çü heft ü penc ile şeş **kûşe** menzile

Dedin yakîn ü çâr-emînine mâcerâ

(İsen-Kurnaz, 1990: 40) 5 nüsha

Döndün çü heft ü penc ile şeş **gûşe** menzile

Didün yakîn ü çâr emînüñe mâcerâ

(Biltekin, 2003: 27) 8 nüsha

Döndün çü heft ü penc ile şeş **gûşe** menzile

Didin yakîn çâr emînine mâcerâ.”

(Olgun, 1949: 57) 1 nüsha

Görüldüğü üzere bir beytin çeşitli eserlerdeki yazımı birbirinden çok farklıdır. Farklar, ilk mısradaki bulunan “demek” fiilinin çekiminde, “kûşe” ve “gûşe” tercihlerinde; “yakîn”nin aldığı ek ve edatla ortaya çıkmaktadır. İlk mısradaki “döndün” ile “irdün” anlamda önemli bir fark doğurmamaktadır. Ancak “yakîn”in ekli ve eksiz şekli ile “ve” bağlacının bulunup bulunmaması beytin anlamını önemli ölçüde değiştirmektedir. Yeri gelmişken, burada önemli bir hususa dikkat çekmeliyiz: Bir edebiyat sanatçısının edebî şahsiyetini tespit için eserlerini/ metinlerini şerh etmemiz, şerh yoluyla ulaştığımız verilerle

¹³ Beytin ikinci mısraının bu şekli Tâhir Olgun’un mektubundan (s.60) alınmıştır. “Didim” yazılışında dizgi hatası olması kuvvetle muhtemeldir.

de sanatçının kişiliği konusunda hükümler vermemiz gerekir. Yine, şerh yoluyla ulaştığımız bilgilere dayanarak sanatkârın edebiyat tarihimiz içindeki yerini tespit etmeliyiz. Yukardaki beyitlerin bize sunduğu tablo ile ne şerh yapabiliriz, ne de Şeyhî hakkında ciddi bir söz söyleyebiliriz. Metin şerhinin de sağlam, bilim yoluyla ulaşılmış metinler üzerinde yapılması gerektiğini de hiç akıldan çıkarmamalıyız¹⁴.

Bütün bunlara rağmen Ali Nihat Tarlan ile Tâhir Olgun'un beyti anlama ve anlatmada düştüğü anlaşmazlıkların ikisini, bir kere de aşağıda soru ve cevap olarak tekrarlamak ve Tâhir Olgun'un "ahlâf"a havale ettiği işi yerine getirmeye çalışacak, başlıca fikir ayrılıklarını tekraren göstereceğiz.

Öncelikle bu beyitte, önceki beyitler de göz önünde bulundurulduğunda sarahaten mi'râcdan, onun da dönüş safhasından bahsedilmektedir. İki Türkoloğun yazdıkları ikişer mektupta en çok anlaşamadıkları husus, "heft" kelimesinden şairin neyi kastettiğidir. İkinci olarak, "yağîn" kelimesi yalın olarak mı, "yağînî" mi, yoksa "yağîn ü" olarak mı kullanılmıştır ve bu kullanışlar hangi gerekçelere dayandırılmalıdır soruları dikkat çeker. Diğer ayrılıklar anlamda değişiklik yapmamaktadır. Başlangıçta ilk beyitteki "penc"i Ali Nihat Tarlan "beş his" olarak değerlendirse de, sonra Tâhir Olgun'un dikkat çekmesi üzerine bunun beş [vakit] *namaz* olduğu kanaatine varmıştır.

Ali Nihat Tarlan "heft"i, "heft endâm" olarak, yani baş, göğüs, karın, kollar ve bacaklardan oluşan yedi büyük ve görülebilir parçadan oluşan insan vücudu olarak anlar. Bu vücut, metnin bütünü bağlamında Hz. Muhammed (s.a.v.)'in vücudu olarak değerlendirilir. Bunu, Hz. Peygamber'in mi'râca ruh ve bedeni ile gittiği inancına dayandırır. Tâhir Olgun ise "heft"i, Bakara Sûresi'nin sonlarında yer alan yedi

¹⁴ Edebiyat bilimi çalışmalarımız, -istisnaları elbette vardır- ilkesiz, yöntemsiz, plânsız, bilim yolunun nihai hedefleri dikkate alınmadan yapılmaktadır. Geçmiş, geçmişin şartları ile değerlendirmenin gerekliliğini biliyoruz. Ancak yeni nesillerin de zincirleme olarak geçmişin gösterdiği izden yürüdüğünü de gözden kaçırmamalıyız.

duâ olarak anlar. Çünkü bu sûre yedi dua ile bitmektedir. Bu konuda Tâhir Olgun haklıdır ve İslâm'ın bilgi kaynaklarından olan hadislerde, *Sahih-i Müslim*'de Abdullah İbni Mes'ûd tarafından rivayet edilen bir hadiste, “...Dedi ki: *Orada Resûlullah (s.a.s.)'e üç şey verilmiştir; beş vakit namaz, Bakara Sûresi'nin sonları ve bir de ümmetinden Allah'a hiçbir şeyi ortak kılmadan ölen kimseler için mukhamat* [yani helâke götüren günahlar]dan mağfîret verilmiştir”. Bu hadis *Sahih-i Müslim*'in birinci cildinde bulunmaktadır (Akar, 1987: 27). Yazışmalarda görüş ayrılığı billurlaşınca Ali Nihat Tarlan tezini sadece “heft” kelimesine dayandırmaz, “heft ü penc” atıf tamlamasına yayar, atıf tamlamalarında her iki unsur arasında yakınlık, denklik, özel ad taşıması, meşhur olması, hiç değilse okumuş insanlar arasında yaygın olarak bilinmesi, Fâtiha Sûresi gibi namazın her rekâtında okunma vasfı bulunması gibi şartlar ileri sürerek “yedi duâ” görüşünü reddeder. Tâhir Olgun bu “yedi duâ”nın da Tarlan'ın ileri sürdüğü vasıfları taşıdığı cevabını verir. Hattâ yedi duânın bulunduğu iki âyetin mi'râc gecesi aracısız olarak verildiğini, bu âyetlerin fazileti hakkında hadislerin bulunduğunu, namazlarda da okunabileceğini, Arapça “salât” kelimesinin duâ anlamına geldiğini ileri sürer. Tarlan görüşünde ısrar eder. Bu konuda ortak bir noktada buluşamazlar.

“Yağîn” kelimesine gelince, her ne kadar Ali Nihat Tarlan bu kelimenin “yağînî” olarak kabul edilmesini söylese de kendisi de bu konuda istikrarlı değildir; bu beytin nasıl okunması ve anlaşılması konusunda Tâhir Olgun'a yazdıkları ile Şeyhî *Divanını Tetkik*'teki tercihleri arasında önemli fark vardır. Beyte verdiği “*Çâr emînine mâcerâyı yakînî olarak söyledin; yani yakinen görmüş olduğun şekilde mâcerayı anlattın*” çevirisi de aslî metinden oldukça uzak, gramer bakımından da düşündürücüdür.

Tekraren yazmalıyız ki metin şerhi doğru metinler üzerinden yapılmalıdır. Bizce iki taraf önce doğru metni araştırıp bulmalı, bu metin üzerinde ittifak sağlamalı, sonra da nasıl anlaşılacağı konusunda fikir yürütmeliydi.

Yazışmalardaki üslûp, özellikle iki şahsın birbirine hitapları, mektup sonunda söyledikleri son derecede nazik, terbiyeli ve zariftir. Tâhir Olgun, Ali Nihat Tarlan'a "Edîb-i Muhterem Efendim" (s. 57), "*Muhterem Beyim, Efendim*" (s. 60) diye hitab ederken Ali Nihat Tarlan, Tâhir Olgun'a, "*Pek Muhterem Üstadım Efendim*" (s. 58, 64); hatâsını anlayınca "*Fakîri hatâdan siyânet için ihtiyar buyurulan şefekat ü himâyete ez cân ü dil müteşekkirim. Üzerime yüklenen bu ağır yükü -ki derece-i sikletini zat-ı âlîleri gibi esatize-i kirâm daha eyi takdî buyururlar- ancak lutf-ı irşâdâtınız sâyesinde yürütebileceğimi bir kere daha anladım.*" (s. 59) diyor. Tâhir Olgun: Mektup sonunda "*...şu rivayeti gördükten sonra, Döndün çü heft ü penc ile şeş gûşe menzile mısraını 'heft endâm ve havâs-ı hams ile döndün' diye izah etmektense 'beş vakit namaz ve Bakara sûresinin sonundaki yedi dua ile avdet eyledin' demek daha muvafık gibi göründü. Binâenaleyh hem bulunduğum satırları nazar-ı tedkikinize arz etmek, hem telakki-i âcizânem hakkında re'y-i edîbânenizi öğrenmek emel-i hâlisiyle şu arzıma maalihtirâm takdîm eyledim.*" (s. 58) diyor. Ali Nihat Tarlan, "*Bilvesile arz-ı ta'zîmât eder ve kemâl-i hürmetle ellerinizi öperim üstâdım efendim.*"(s. 65); "*Çok değerli talebeleri vesâtatiyle lutf buyurulan irşad-ı ustadânelerine tekrar arz-ı şükran eder ve nâçizâne irâd olunan delâil hakkında mütâlea-yı müdekkıkâanelerini beklerim efendim.*" (s. 60) ifadeleri ile centilmenlikte muhatabından geri kalmıyor.

Tâhir Olgun, mektup metinlerinin sonunda, "iki tarafın da anlayışının doğru olduğu iddiasında sebat etmesi dolayısıyla mübâhese"nin sonuçsuz kaldığını, devamı durumunda iki tarafın da ikna olmayacağını, uzatılırsa aralarında kırgınlık

doğacağını düşünerek yazışmaya devam etmez. İki edîb arasında alıp verilen dört mektup, ayrıca, bilimin bir meselesi üzerinde tartışırken, bu işin, karşısındakini küçümsemeden, tahkir etmeden nasıl yapılabileceğinin veciz bir örneğidir.

Kaynaklar

- Akar, Metin. (1987). *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler*. 804, 1000 Temel Eser Dizisi: 131, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Akay, Hasan. (1991). "Te'vîl", *İslâmî Terimler Sözlüğü*. Genişletilmiş 2. baskı, İstanbul: İşaret Yayınları.
- Akün, Ömer Faruk. (1995). "Fâik Reşad", *DİA*. C. 9, s. 103-109, İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Altıkulaç, Tayyar. (2002). "Kurtubî, Muhammed b. Ahmed", *DİA*. C. 26, s. 455, İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Altuntaş, Halil; Şahin, Muzaffer. (2006). *Kur'ân-ı Kerîm Meâlî*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Ateş, Süleyman. (1995). *Kur'ân-ı Kerîm Tefsîri*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat 1988, Milliyet 1995.
- Bolay, Süleyman Hayri. (1996). *Felsefî Doktrinler ve Terimler Sözlüğü*. Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 6. baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çantay, Hasan Basri. (1980). *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, C. 1, İstanbul.
- Demirel, Şener. (2005). *Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun)'den Metin Şerhi Örnekleri*, Ankara: Araştırma Yayınları.
- Erşahin, Seyfettin. (2005). "Osmanlı Toplumunun Hazret-i Muhammed Hakkındaki Bilgi Kaynakları Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi", *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, C. XVIII, S. 3, s. 367, Ankara.
- Gümüş, Sadreddin. (1993). "Cürcânî, Seyyid Şerîf", *DİA*. C. 8, s. 134-136, İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- İsen, Mustafa; Kurnaz, Cemal. (1990). *Şeyhî Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kahraman, Âlim. (2010). "Tâhirülmevlevî", *DİA*. C. 39, s. 407-409, İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kürkçüoğlu, Kemal Edîb. (haz.). (1973). "Ön Söz", *Tâhir'ül-Mevlevî, Edebiyat Lügatı*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Olgun, Tâhir. (1949). *Germiyanlı Şeyhî ve Harnâme'si*. Gireson.

- Özek, Ali. (2002). "El Keşşâf", *DİA*. C. 25, s. 329-330, İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Şentürk, A. Atillâ. (1991). *Tâhirü'l-Mevlevî Hayatı ve Eserleri*, Nehir Yayınları, İstanbul.
- Tarlan, Ali Nihat. (1964). *Şeyhî Divanı'nı Tetkik*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Yeniterzi, Emine. (1993). *Türk Edebiyatında Na'îlar (Antoloji)*. Ankara: TDV Yayınları.
- Biltekin, Halit. (2018). *Şeyhî Dîvânı*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> (Erişim: 10.12.2018).